

Список использованных источников:

1. Public Knowledge Project [Электронный ресурс] — Электрон. дан. — Режим доступа: <http://pkr.sfu.ca>, свободный.
2. Главчев М. И. Проблема доступности электронных информационных ресурсов / М. И. Главчев, Ю. Н. Главчева // Деятельность библиотеки высшего учебного заведения в свете модернизации высшего образования : сб. докл. науч.-практ. конф., 25–26 ноября 2010 г. — Севастополь, 2010. — С. 118–123.
3. Хагерланд Я. Роль национальной библиотеки в качестве катализатора в программе формирования открытого доступа / Я. Хагерланд // Науч. и техн. б-ки. — 2011. — № 5. — С. 52–59.
4. Об Академии Google [Электронный ресурс] — Электрон. дан. — Режим доступа: <http://scholar.google.com.ua/intl/ru/scholar/about.html>, свободный.
5. Семененко Л. Программно-технический аспект деятельности библиотеки вуза в онлайн-среде / Л. Семененко, М. Главчев, Ю. Главчева // Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства : матер. четвертої міжнар. наук.-практ. конф., Львів, 25 жовт. 2012. — Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2012. — С. 178–193.
6. Семененко Л. Электронные библиотеки: тенденции развития / Л. Семененко, Ю. Главчева // Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства : матер. четвертої міжнар. наук.-практ. конф., Львів, 25 жовт. 2012. — Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2012. — С. 275–284.

УДК 024

Грабар Наталя Григорівна,

канд. наук із соц. комунікацій,

доцент кафедри культури,

гол. бібліограф бібліотеки

Харківського національного технічного

університету сільського господарства імені Петра Василенка

пошт. адреса: ХНТУСГ, Артема, 44, м. Харків, 61002, Україна

конт. тел. 7164-173

e-mail: agrouniverbib@mail.ru

БІБЛІОТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД БІБЛІОТЕЧНОЇ РОБОТИ

Упродовж останніх років у діяльності бібліотек поряд з традиційними методами роботи з книгою утверджується ще один – бібліотерапія, тобто лікування людської душі словом.

Родоначальником бібліотерапії вважається шведський невропатолог Яроб Білстерм. У 1916 р. в Америці на з'їзді Асоціації лікарняних бібліотек «техніка виконання замовлення пацієнтів, яким потрібна допомога в розумінні їхніх проблем» була схвалена й одержала назву «бібліотерапія» [5].

Проаналізувавши вітчизняні та зарубіжні джерела, можна виділити такі основні поняття бібліотерапії. «Бібліотерапія – комплексна наукова дисципліна, що вивчає закономірності змістовного сприйняття письмової мови, і яка на цій основі розробляє методи психологічної корекції особистості за допомогою лікувального читання (або прослуховування) спеціально підібраних текстів, що знаходяться в книгах або на інших носіях інформації. Вона враховує особливості поведінки людей як читачів і здійснює свої цілі на основі принципів, форм і методів бібліотечної дії на користувачів бібліотеки» [2]. На думку американського бібліотекаря Е. Брауна [4], бібліотерапія є «наука психологічної дієтики».

Як один із напрямків педагогіки читання розглядає бібліотерапію Ю.М. Дрешер [1]. Під бібліотерапією пропонується розуміти науку, націлену на формування у людини навиків і здібностей протистояти негативним ситуаціям (хворобам, стресам, депресіям і т. ін.) зміцнювати силу волі, нарощувати інтелектуальний і освітній рівень на основі синтезу ситуацій під час читання. Існують і інші означення бібліотерапії, але всі спеціалісти згодні в одному, – що бібліотерапія знаходиться у взаємозв'язку з такими науковими дисциплінами, як медицина, психологія, педагогіка, бібліотекознавство, психотерапія. Бібліотерапія як наукова дисципліна відзначається тим, що вона безпосередньо адаптувала і засвоїла із психотерапії актуальні ідеї і прийоми, пов'язані з можливостями через книгу позитивно впливати на психіку людини.

Економічні і соціальні особливості суспільства зараз такі, що стреси переживає майже кожний, тому психологічна адаптація є однією з головних проблем. Суть бібліотерапевтичного методу в бібліотеках навчальних закладів полягає в правильній організації читання дітей-інвалідів, сиріт, дітей з малозабезпечених сімей, а також молоді і дорослих, які переживають стрес, депресію і потребують соціального захисту. Гуманістичний сенс книги та читання, їх призначення є в захисті ідеї про те, що життя існує для людини, а не проти неї, чи всупереч їй [3].

Цілком зрозуміло, що робота бібліотек не буде мати бажаного результату та відповідного ефекту, а лише транслюватиме застарілі соціальні стереотипи без повноцінної інформаційної підтримки, оновлення фонду та поповнення його необхідною літературою. На жаль, нестабільне та нерівномірне фінансування суттєво вплинуло на стан комплектування бібліотечних фондів, особливо на кількість і якість художньої літератури. На сьогодні бібліотекарів дуже непокоїть проблема читання, яка має тенденцію до зниження, і тому виховання у молоді любові до книги та залучення її до читання залишається одним з основних завдань бібліотек.

Останнім часом слово «виховання» знову повертається із забуття, але вже в новій якості: як глобальне завдання гуманізації молодого покоління. Тому роль художньої літератури в розвитку самоактуалізації людини незмінно зростатиме: із засобу дозвілля або джерела інформації вона повинна стати джерелом саморозвитку. Здавна відомо, що читання сприяє подоланню дискомфортного стану та усуненню емоційного дефіциту, тобто метод лікування книгою відрізняється значною ефективністю. В свою чергу він

потребує вивчення психології читання різних соціальних груп, розвитку особистостей, духовного стану з врахуванням віку і статі, виходячи із таких завдань:

Перше завдання бібліотерапії як і медицини – не нашкодити! Це означає, що книги повинні підбиратися з урахуванням конкретних особистісних особливостей, які б не травмували її психологічно.

Друге завдання бібліотерапії – допомогти! Цього можна досягти переглянувши і старанно відібравши існуючу літературу, яку доцільно в кожному конкретному випадку рекомендувати.

Третє завдання бібліотерапії – розвивати! Розвивати впевненість у своїх силах, здатність протистояти життєвим прикросам, зміцнювати силу волі, підвищувати освітній рівень читача.

Для ефективності бібліотерапії як методу необхідна аргументована мотивація читання, особливих читацьких очікувань, емоційно-ціннісні настанови, які багато в чому визначають і глибину сприйняття творів; і ступінь та характер катарсису (емоційне потрясіння); і осмислення тексту по ходу його читання і після читання; і характер освоєння авторського світосприйняття; і як наслідок все це разом буде впливати на особистість читача-слухача.

Бібліотекар повинен уміти використовувати в своїй роботі з читачем психотерапевтичні механізми, які є в самій книзі, – закономірність побудови художнього твору, як форми його (наприклад, ритм, який утворює певний настрій), так і зміст (загальнолюдські, життєвозначимі проблеми, звернення книги до особистості, її «автобіографізм», її «портрет душі»).

Бібліотекар, що займається бібліотерапією, повинен володіти відповідним рівнем професійної майстерності і цілим рядом особистих якостей: це і уміння спілкуватись, тобто комунікативність і здатність, з розумінням вести з читачем, звертаючи увагу на інтонацію спілкування, створюючи передумови для взаєморозкриття духовного стану, своєрідності пізнавальних інтересів. Треба зауважити, що зовнішній вигляд, поведінка бібліотекаря – теж важливі моменти бібліотерапії.

В процесі рекомендації книг читачам бібліотекар прагне виконувати (в залежності від конкретної ситуації) одну чи декілька функцій: лікувальну, реабілітаційну, педагогічну, психологічну, психотерапевтичну, соціотерапевтичну і ін. Ці функції умовно об'єднуються в три взаємопов'язані пересічні напрямки читання.

Перший, так званий попереджуючий, напрямок забезпечує профілактичне читання, направлене на підтримку і зміцнення здоров'я. Воно охоплює більшість читачів бібліотеки.

Другий із напрямків читання – поточний. Постійне читання призначене сприяти психологічному оздоровленню людей, зняттю емоційної напруги, покращенню настрою.

Третій напрямок – допоміжний, або вибіркового. При цьому бібліотерапевтичне читання є складовою частиною визначених комплексних лікувальних заходів з хворими, здійснюваних медперсоналом, і направлене на

підвищення ефективності цих заходів. Найчастіше він застосовується в бібліотеках при лікувальних закладах.

Принципова відмінність чисто бібліотерапевтичного методу від традиційних масових заходів у тому, що емоційний вплив на читача відбувається тільки художнім словом і музикою. Повністю відсутні форми звичної популяризації книги (назва авторів, назва твору, демонстрація літератури, тобто елементи бібліографічного огляду).

Крім того, реалізація міжособистісного спілкування при проведенні бібліотечних заходів може дати можливість здійснювати соціально-психологічний захист особистості, її адаптацію до різних умов життєдіяльності.

Бібліотерапія, даючи певні знання, може привести до змін у поведінці особистості. Звідси передбачаються такі результати бібліотерапії:

- людина може по-іншому дивитись на себе;
- по-іншому сприймає себе і свої почуття;
- більш довіряє собі, може краще управляти собою;
- стає більш схожою на ту людину, якою б їй хотілось бути;
- ставить перед собою реальніші цілі;
- змінює основні якості своєї особистості в кращу сторону;
- нарешті, навіть відмовляється від шкідливих звичок.

Таким чином, книга може позитивно вплинути на стан здоров'я і настроїв людини, особливо у складних життєвих ситуаціях. У нашій свідомості книги – це обереги знань, що передають духовні традиції, культуру і мистецтво від покоління до покоління і єднають людей різних епох і народів словом.

Як і в будь-якій науці, в бібліотерапії присутня фрагментарність, термінологічна неточність. Також є потреба виявити тенденції розвитку теорії бібліотерапії і взаємозв'язки різних її напрямів, тобто необхідно цілий ряд визначень поставити в одну лінію та обґрунтувати теоретично. Та все ж багаторічний, в основному успішний досвід використання методів бібліотерапії підтверджує великі можливості книги в стабілізації та реабілітації психологічного стану.

Отже, розглядаючи бібліотерапію як метод бібліотечної роботи, варто зазначити наступне:

- основна риса методу – переосмислення і знаходження через книгу, механізму конкретного виходу із складних життєвих ситуацій;
- бібліотерапевт повинен володіти методами педагогічного спілкування, знати закономірності і механізми навчання і виховання.

Список літератури:

1. Дрешер Ю.Н. Библиотерапия: история и современность / Ю.Н. Дрешер // Библиотечное дело и проблемы информатизации общества: Тез. докл. междунар. науч. конф. / Москва 27-28 апреля 1999 г. / Ч.1. — М., 1999. — 95 с.

2. Крейденко В.С. Библиотерапия: возможности использования в общедоступных библиотеках / В.С. Крейденко // Современное библиотечно-информационное образование: Учеб. тетради. — Вып. 2. — СПб, 1997.

3. Чачко А.С. Развивающая библиотека в информационном обществе / А.С. Чачко. — М., 2001. — 106 с.
4. Brown E. F. Bibliotherapy and its widening applications. — NJ., 1975. — 134 p.
5. Pardeck J. T. Using Bibliotherapy in Clinical Practict. A Guide to Self – help Books. — London Greenwood Press, 1993. — 145 p.

УДК 347.78:021.61

Гужва А.А.,

бібліотекар Інтернет – Центру ЦНБ ХНУ ім. В.Н. Каразіна,

тел: 707-51-21,

e-mail: aguzhva@ukr.net

Самохвалова О.Ю.,

зав. відділу АПЗ ЦНБ ХНУ ім. В.Н. Каразіна,

тел. 707-50-02,

e-mail: Olga.J.Samohvalova@univer.kharkov.ua

адреса: Харків, майдан Свободи, 4

АВТОРСЬКЕ ПРАВО У ЦАРИНІ ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ

Сучасні бібліотеки, особливо університетські, опинилися у полі певної напруженості між створенням умов вільного доступу до інформаційних ресурсів та дотримання прав інтелектуальної власності. З одного боку, реалії сьогодення потребують активного використання засобів електронної комунікації в бібліотечній діяльності з метою підтримки та розповсюдження наукового знання. З іншого, постає питання законного використання об'єктів інтелектуальної власності.

Про застосування комп'ютерних технологій та створення умов максимально відкритого доступу в науково-інформаційному просторі з метою підвищення ефективності наукової комунікації неодноразово говорили, писали Журавльова І.К., Ярошенко Т., Кучма І. та інші фахівці. Не секрет, що велика кількість наукових розробок українських вчених залишається невідомою для світового товариства. Портали відкритого доступу – один із найкоротших шляхів до швидкого, масового оприлюднення результатів наукової діяльності. Але інерційність мислення деяких керівників наукових підрозділів, їх прихильність до традиційного оприлюднення результатів саме в друкованих виданнях призводить до того, що університетські репозитарії лише частково заповнюються шляхом «самоархівування» (так званій Green Road [4, с. 163]). На сьогоднішній день тільки 25% робіт від загальної кількості (це 1600 із 6220) у репозитарії Каразінського університету були розміщені самими авторами. Порівняно з 2010 роком є прогрес, бо тоді тільки 6% робіт розміщувались шляхом самоархівування. Значною мірою ці репозитарії заповнюються співробітником бібліотеки або університету. Саме тут стає актуальним питання охорони об'єктів авторського права.